

DE TWEEDE WERELDOORLOG

HET RODE LEGER SLAAT TERUG

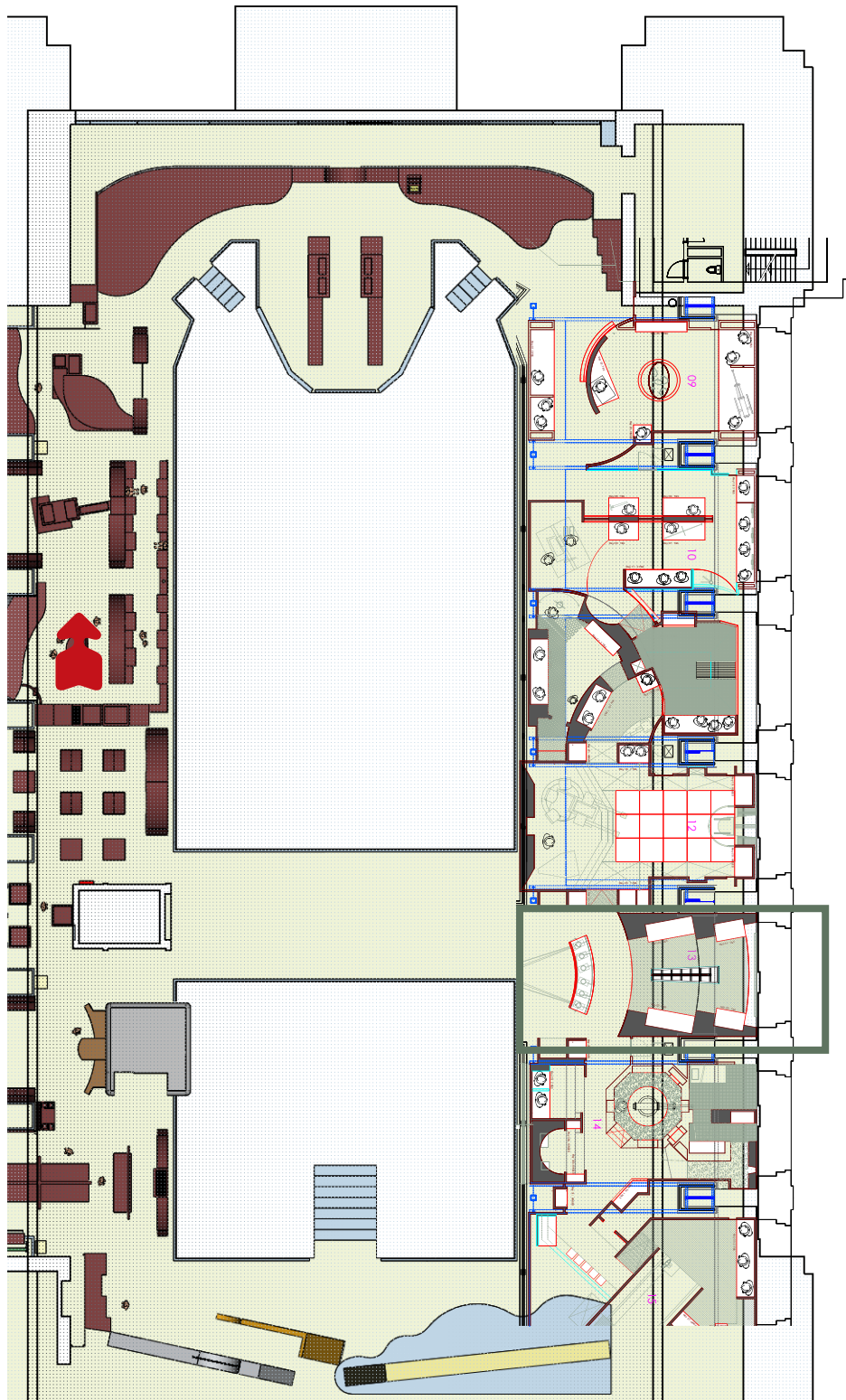
Dossier voor het 5e en 6e middelbaar

Educatieve Dienst

Inhoudstabel

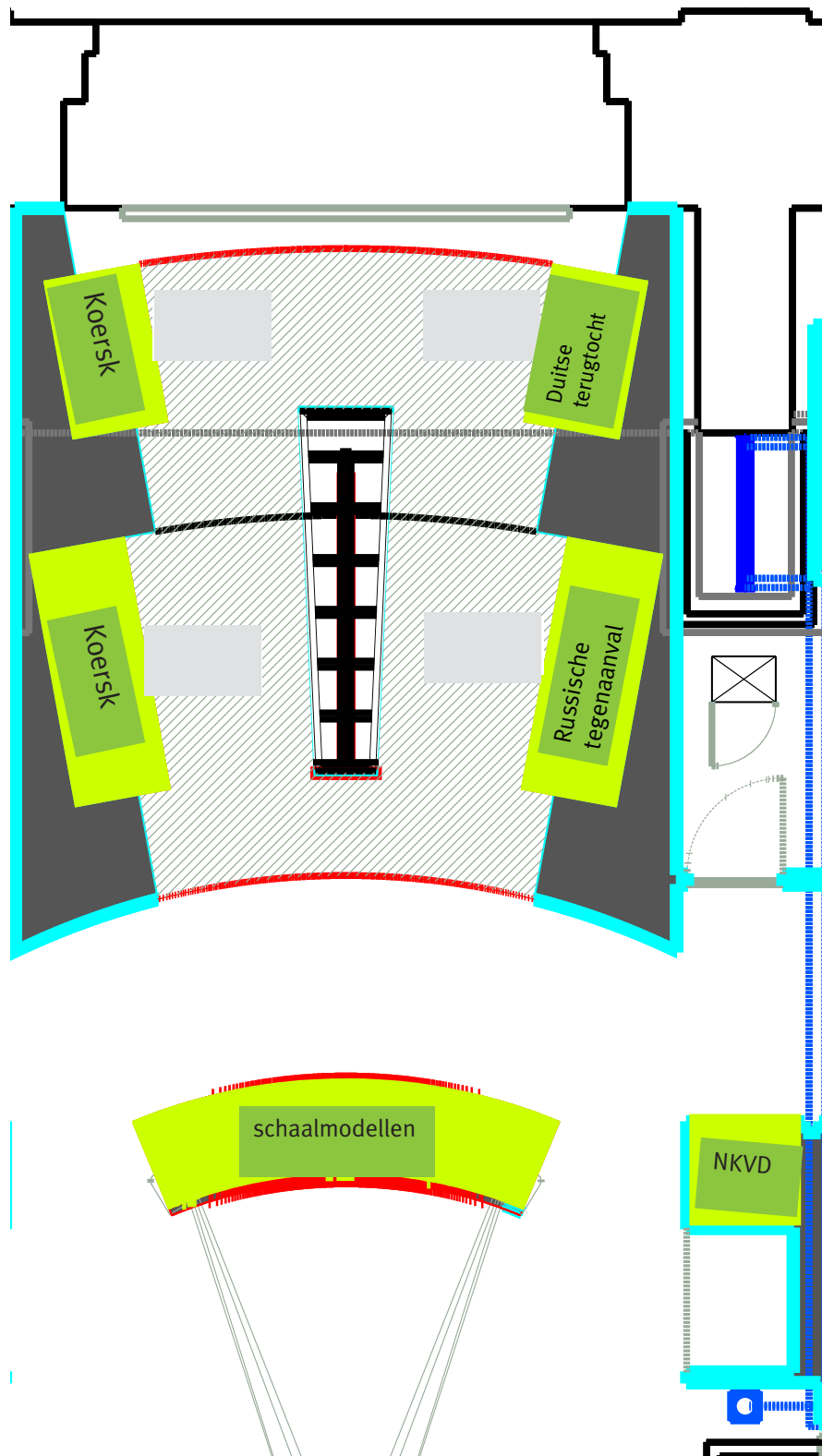
<i>Het rode leger slaat terug</i>	
Plan	3
Vóór het bezoek	5
Tijdens het bezoek	9
Activiteitenfiche	11
Activiteitenfiche (oplossing)	13
Glossarium	16
Bibliografie	19
Het pedagogische aanbod van het WHI	22

Plan 2^e verdieping

Het Rode Leger slaat terug

Plan van de afdeling

Vóór het bezoek

Het Rode Leger slaat terug

1943 - 1945

De Grote Patriottische oorlog

Voor de Sovjet-Unie is de strijd tegen Duitsland en zijn bondgenoten er een op leven en dood. Het conflict wordt er als de ‘Grote Patriottische Oorlog’ gepropagandeerd en mobiliseert alle mensen en middelen van de samenleving. De eeuwenoude mythe van Rusland als een streek die altijd weerstand heeft geboden aan invasies wordt zo opnieuw bovengehaald.

Overall wordt opgeroepen tot wraak tegenover de Duitse “barbaren”. De gruwel van de Duitse bezetting, de massa-executies en de Duitse raciale propaganda woekeren de haat tegenover al wat Duits is nog verder aan.

De oorlogsindustrie stelt in slechte arbeidsomstandigheden heel wat mensen te werk, de grote meerderheid zijn vrouwen. Miljoenen soldaten worden naar het front gestuurd. De boodschap van Stalin aan zijn troepen is duidelijk: geen stap meer achteruit! Het Duitse leger verliest het merendeel van zijn troepen aan het front en moet zich uiteindelijk terugtrekken. Op 22 juni 1944, exact drie jaar na de Duitse inval van de USSR, lanceren de Sovjet-Russen hun grote offensief (Operatie Bagration) om de laatst bezette gebieden te heroveren.

De Duitse terugtrekking en de Sovjet-Russische tegenaanval

Na de nederlaag in Koersk beschikken de Duitsers niet meer over de middelen om een nieuwe aanval te beginnen. Dankzij troepenversterkingen, materiële versterkingen en de gewapende steun van het partizanenleger blijft het Rode Leger oprukken. De Sovjets passen de “pletwals-techniek” toe - een zware algemene stormloop in plaats van doelgerichte aanvallen in de diepte – en heroveren zo de gebieden die ze in 1941 en 1942 moesten

*Ondergrondse fabriek,
Sevastopol, 1941-45,
© IWM, Londen*

prijsgave. Het centraal gelegen Smolensk wordt in september 1943 heroverd. In het zuiden steken ze in oktober de voor Duitsland zeer belangrijke defensielijn van de Dniepr over. In november wordt Kiev ingenomen. Begin 1944 wordt het noordelijk

Sovjetsoldaten plaatsen een USSR-grenspaal aan de Roemeense grens, maart 1944 © Bundesarchiv, Koblenz

gelegen Leningrad ontzet. Dankzij deze successen is Stalin in een sterke positie wanneer hij in november 1943 in Teheran rond de conferentietafel zit met Churchill en Roosevelt. Hij zet de geallieerden onder druk opdat de landing in Frankrijk in mei 1944 zou plaatsgrijpen. In januari 1944 staat Hitler machteloos tegenover de oprukkende Sovjetroepen; hij kan niet anders dan het bevel geven tot terugtrekking. Tijdens de lente heroverft het Rode Leger de strategisch belangrijke gebieden in het zuiden: Oekraïne en de Krim. Overtuigd dat de landing in het westen op til is, weigert Hitler om versterkingen te sturen naar het oosten. In juni 1944 gaat de terugtrekking van het Duitse leger gepaard met zeer zware materiële en menselijke verliezen. Zelfs massale rekruteringen kunnen die niet langer compenseren.

Thema: geweld, vervolging De rol van het NKVD aan het Oostfront

In 1934 wordt de Sovjet geheime politie een afdeling van het Volkscommissariaat voor Binnenlandse Zaken, het NKVD. Samen met de communistische partij wordt de NKVD de grondpijler van het Sovjetbestuur en de basis van het stalinistische onderdrukkingsregime.

Tijdens de oorlog zijn de politieke commissarissen verantwoordelijk voor de binnenlandse aangelegenheden, de staatsveiligheid en de grensbewaking. Sommige eenheden van het NKVD nemen actief deel aan de grote veldslagen en werken samen met de partizanen. Anderen voeren een actieve politiek van geweld en terreur tegen verdachte burgers en militairen van de Sovjet-Unie.

Bij de Sovjetinvasie van Polen in 1939 deporteert het NKVD honderdduizenden Polen naar werkkampen in Siberië of Centraal-Azië. Op bevel van Stalin vermoordt het NKVD ook bijna 22.000 Polen bij Katyn.

Nadat de Sovjet-Unie in juni 1940 de Baltische staten inlijft, beginnen de politieke commissarissen ook met massale deportaties naar werkkampen (goelags) en

worden zo'n 150.000 mensen vermoord. Uit Bessarabië deporteren ze bijna 300.000 'verdachten'. In de dwangarbeiderskampen komen zo meer dan één miljoen mensen terecht die omwille van hun nationaliteit verdacht zijn in de ogen van de Sovjetleiding, zoals Duitsers op Sovjetgrondgebied, Balkaren, Karatsjajers, Kalmoeken, Mescheten, Krim-Tartaren, Ingoesjeten en Tsjetsjenen.

Na de Duitse invasie moet de NKVD terreur uitoefenen tegen iedereen die niet 'tot de dood' tegen de vijand vecht. Er worden versperringseenheden opgericht om van het slagveld wegluchtende soldaten te onderscheppen. Verdachte of defaitistische elementen of individuen die verantwoordelijk worden geacht voor militaire nederlagen worden "gezuiverd" of naar disciplinaire bataljons gestuurd. Soldaten die uit Duitse gevangenschap ontsnappen worden hardhandig ondervraagd en vaak ook opgesloten. Politieke of gemeenrechtelijke Sovjetgevangenen worden meegenomen op gedwongen marsen en/of ter plaatse geëxecuteerd. Bijna 158.000 van de onder meer van collaboratie verdachte Sovjetburgers krijgen tijdens de oorlog de kogel.

Thema: de burgerbevolking Vrouwelijke frontsoldaten in de Sovjet-Unie

In de geallieerden legers krijgen vrouwen hoofdzakelijke logistieke taken zoals communicatie, gezondheidszorg en burgerbescherming. In de Sovjet-Unie echter spelen bijna 800.000 vrouwen een militaire rol aan het front of verrichten logistiek werk in de achterhoede. Hun deelname aan de strijd is nochtans niet gebaseerd op gelijkheid, ook al gebruikt het Sovjetbestuur dit argument later als propaganda tegen het Westen.

Vrouwen nemen in eerste instantie verdedigingstaken op zich, maar doorheen de oorlog wijzigt hun inzet. Zo worden ongeveer 400.000 vrouwen piloot, tankbestuurder, scherpschutter, verbindingsofficier, artillerist, politiek officier of mitrailleurschutter. Deze vrouwelijke frontsoldaten moeten opboksen tegen wantrouwen en vijandigheid vanwege hun mannelijke collega's.

Op het einde van de oorlog verandert het Sovjetregime drastisch van koers en ontmoedigt het vrouwen om te kiezen voor een militaire loopbaan.

*Vrijwillige vrouwelijke scherpschutters,
2de Baltische front (USSR), 1944 ©
Bundesarchiv, Koblenz*

Thema: de burgerbevolking De partizanenoorlog

Van bij de Duitse inval doet de Sovjet-Unie beroep op het volksverzet in de door de Duitsers bezette gebieden. Er worden richtlijnen gepubliceerd om de rol van de partizanen te omschrijven en om de controle door de Partij te verzekeren.

Aanvankelijk lijdten de partizanen aan een gebrekkige organisatie en communicatie en beschikken ze over minderwaardig materiaal. Einde 1942 verbetert de situatie door een steeds efficiëntere samenwerking tussen de partizanen, de verzetsorganisatie van de Partij, het Rode Leger en het NKVD.

De partizanen tellen zo'n 250.000 gewapende manschappen en krijgen veel steun van de bevolking. Ze opereren achter de linies en vallen de Duitse colonnes aan, vernietigen wapendepots, saboteren communicatielijnen, verstoppert landbouwwerktuigen, maken elke vorm van beheer onmogelijk en verzamelen inlichtingen.

De omvang van de beweging verrast zowel de Duitsers als de Sovjets. De aanhoudende partizanenacties houden zo'n 10% van de nazitroepen bezig, die daardoor moeten instaan voor beveiliging van hun achterhoedes.

«Op hun doortocht naar het zuiden lieten de Russische troepen onze sector links liggen. Waarom zouden ze het risico lopen om verliezen te lijden als de *Wehrmacht* zich vanzelf wel terug trok? Het Rode Leger vertrouwde die taak liever toe aan de partizanen, die steeds talrijker werden. Onder leiding van kameraad Stalin maakten die groepen partizanen, waarvan de aantallen alle verbeelding tartten, onze wanhopige terugtocht in een gebied dat we in principe onder controle hadden, zo goed als onmogelijk. Onverwachte hinderlagen, mijnen, valstrikken, verminktelingen van soldaten (...) gebruikt als boobytraps, aanvallen op bevoorradingskonvoeien, geïsoleerde groepen en verzamelplaatsen van krijgsgevangenen... Partizanen, zelfverklaarde terroristen, vallen steeds aan wat hen de gemakkelijkste prooi lijkt, wat ze het makkelijkst kunnen overwinnen.»

Guy Sojer, *Le soldat oublié*, Parijs, Laffont, 1967, p.390.

Partizanen verschuilen zich in de bossen, USSR, 1941-1945,
© Bundesarchiv, Koblenz

Tijdens het bezoek Het Rode Leger slaat terug

Thema: propaganda

De slag om Koersk

De saillant (uitstulping) van Koersk vormt een bedreiging voor het centrale front, waarbij de flanken en de achterhoede van het Duitse leger gevaar lopen. Met de vernietiging van de saillant kan de *Wehrmacht* twee vliegen in één klap slaan: een toegang forceren tot Moskou en een belangrijke psychologische overwinning boeken. Hitler zou met dit succes bovendien zijn bondgenoten kunnen geruststellen en andere landen overtuigen om zich aan de zijde van de Asmogendheden te scharen. Bij de operatie – die de naam *Zitadelle* krijgt – worden zo'n 2.700 pantservoertuigen (waaronder de nieuwe Tiger en Panther tanks) en stukken stormgeschut ingezet, naast meer dan 2.000 vliegtuigen. Hitler en zijn generaals stellen de operatie keer op keer uit, waardoor de goed ingelichte Sovjets in staat zijn om hun reserves te mobiliseren (ongeveer 3.400 tanks en meer dan 2.000 vliegtuigen), het meer dan 100 kilometer diepe gebied te versterken en hun antitankhindernissen te vermenigvuldigen. Wanneer de Duitsers op 5 juli 1943 dan toch de aanval inzetten, stuiten ze op hevig verzet. De Sovjets brengen hen zodanige verliezen toe dat Hitler op 13 juli de operatie moet afblazen. Het Rode Leger kan op die manier terrein winnen en de steden Orel, Bielgorod en later Kharkov heroveren. De zuidelijke flank van het Duitse front is lamgelegd.

Dit schilderij stelt een Russisch museum voor dat een schilderij tentoonstelt over de beroemde slag om Koersk die zich in de zomer van 1943 afspeelde.

Het doek wil de aandacht vestigen op het Russische aandeel in de nederlaag van nazi-Duitsland en benadrukken dat het de USSR is die het leeuwenaandeel van de oorlog tegen Duitsland heeft gedragen.

We zien officieren die het schilderij bekijken: de Russische officier legt aan de Westerse officieren (een Fransman, een Brit en een Amerikaan) de slag om Koersk uit. Een Duitse officier staat ietwat van de groep gescheiden, waardoor de oude vijandschap wordt beklemtoond. Verder zien we nog een meisje dat een beeldhouwwerk van twee soldaten in volle aanval bewondert en een oud-strijder in een rolstoel. Het schilderij geeft duidelijk een patriottische visie van de geschiedenis weer.

Het schilderij werd door de Federatie Rusland aan het Koninklijk Legermuseum geschonken.

De slag om Koersk. door Pavel Boyko et Arkady Lebedev, WHI, Brussel

Activiteitenfiche

Het Rode Leger slaat terug

Thema: propaganda

“De Slag bij Koersk: de geschiedenisles.”

Dit schilderij werd in 2001 door de Federatie Rusland aan het Legermuseum geschonken.

Identificeer de verschillende personages die op dit schilderij zijn afgebeeld.

.....

.....

Welke boodschap wil het schilderij meegeven?

.....

Zoek een affiche met als slogan ‘Na Zapad’ (Naar het westen).

Hoe illustreert deze affiche de grote ommekeer die in 1943 aan het oostfront plaatsvond?

.....

.....

Welke foto geeft een goed beeld van de situatie ter plaatse?

.....

De herovering van het Russische grondgebied en het mishandelen van het zich terugtrekkende Duitse leger bieden de Sovjet-soldaten, volledig door de propaganda opgehitst, de gelegenheid om zich te wreken voor de wandaden gepleegd door het nazi-leger tegen de Russische bevolking.

Artikel van Ilya Ehrenbourg, 24/7/1942.

“Zwijg en houd je verontwaardiging voor jezelf. Moordt. Een dag waarop je geen Duitser hebt vermoord, is een verloren dag... Als jij de Duitsers niet vermoordt, vermoorden ze jou... Er is maar één ding dat telt: het aantal Duitsers dat je hebt vermoordt. Vermoordt de Duitsers! Dat is wat je oude moeder je vraagt. Je kinderen smeken je: vermoordt de Duitsers! Vermoordt de Duitsers! Dat is wat je geboortegrond van je wilt. Schiet vooral raak.”

Ilya Ehrenbourg (1890-1967) is een Russische schrijver en journalist in dienst van de Sovjet-propaganda.

Welke gevoelens worden in het artikel uitgedrukt? Waaraan mogen de Duitse troepen zich verwachten? Worden de regels van de oorlog hier gerespecteerd?

.....
.....

De angst voor de Russen en hun barbaarse daden werd trouwens door de Duitse propaganda flink opgestookt. Dit is een getuigenis van Karl Schlösser, die de oorlog als kind meemaakte.

“Via de radio wakkerde Goebbels de angst voor de Russen voortdurend aan. Hij zei dat die Aziatische *Untermenschen* ons zouden afmaken. En de Russen zelf, die hadden Ehrenbourg.”

Website van *der Spiegel* naar aanleiding van een speciaal nummer getiteld ‘*Hitlers Krieg*’ in februari 2005 (website geraadpleegd op 16/8/2013).

Waarom bevorderen de Duitse autoriteiten de angst voor de Russen?

.....

Activiteitenfiche (oplossing)

Het Rode Leger slaat terug

Thema: propaganda

‘De Slag bij Koersk: de geschiedenisles.’

Dit schilderij werd in 2001 door de Federatie Rusland aan het Legermuseum geschonken.

Identificeer de verschillende personages die op dit schilderij zijn afgebeeld.

We zien een groepje officieren: een Rus geeft de West-Europese officieren uitleg (geschiedenisles) over de slag bij Koersk. De Duitse officier staat een beetje opzij: zo geeft de schilder aan dat het de vroegere vijand betreft. Achter hem zien we een klein meisje, dat vol bewondering naar een beeld van een groep soldaten kijkt en naast hem is een veteraan in een rolstoel afgebeeld.

Welke boodschap wil het schilderij meegeven?

De schilder benadrukt de belangrijke bijdrage die de Russen hebben geleverd tot de Duitse nederlaag. Het is Rusland dat de zwaarste oorlogslast heeft gedragen. Ook de Russische patriotistische gevoelens worden hier zwaar in de verf gezet.

Zoek een affiche met als slogan ‘Na Zapad’ (Naar het westen).

Hoe illustreert deze affiche de grote ommekeer die in 1943 aan het oostfront plaatsvond?

Op de affiche is een Russische soldaat afgebeeld die een pijl met het Duitse opschrift ‘Nach Osten’ (‘naar het oosten’) kapotbreekt. Door de slogan ‘Naar het westen’ te gebruiken, maken de makers van de affiche duidelijk dat er een einde

is gekomen aan de Duitse opmars naar het oosten en dat de tegenaanval (naar het westen) is begonnen. Ze zijn klaar om de bezette gebieden te bevrijden en richting Berlijn op te rukken.

Welke foto geeft een goed beeld van de situatie ter plaatse?

Een foto uit maart 1994 met daarop Russische soldaten die een bordje met de letters ‘СССР’ (USSR) bij de Roemeense grens neerzetten nadat ze het land hebben heroverd.

De herovering van het Russische grondgebied en het mishandelen van het zich terugtrekkende Duitse leger bieden de Sovjet-soldaten, volledig door de propaganda opgehitst, de gelegenheid om zich te wreken voor de wandaden gepleegd door het nazi-leger tegen de Russische bevolking.

Artikel van Ilya Ehrenbourg, 24/7/1942.

“Zwijg en houd je verontwaardiging voor jezelf. Moordt. Een dag waarop je geen Duitser hebt vermoord, is een verloren dag... Als jij de Duitsers niet vermoordt, vermoorden ze jou... Er is maar één ding dat telt: het aantal Duitsers dat je hebt vermoordt. Vermoordt de Duitsers! Dat is wat je oude moeder je vraagt. Je kinderen smeken je: vermoordt de Duitsers! Vermoordt de Duitsers! Dat is wat je geboortegrond van je wilt. Schiet vooral raak.”

Ilya Ehrenbourg (1890-1967) is een Russische schrijver en journalist in dienst van de Sovjet-propaganda.

Welke gevoelens worden in het artikel uitgedrukt? Waaraan mogen de Duitse troepen zich verwachten? Worden de regels van de oorlog hier gerespecteerd?

De regels van de conventie van Genève worden niet toegepast op Duitse krijgsgevangenen omdat de Sovjetunie het verdrag niet heeft ondertekend. Ook Duitse burgers die in de door de Russen heroverde gebieden wonen, worden met de wandaden van het Rode Leger geconfronteerd.

De angst voor de Russen en hun barbaarse daden werd trouwens door de Duitse propaganda flink opgestookt. Dit is een getuigenis van Karl Schlösser, die de oorlog als kind meemaakte.

“Via de radio wakkerde Goebbels de angst voor de Russen voortdurend aan. Hij zei dat die Aziatische *Untermenschen* ons zouden afmaken. En de Russen zelf, die hadden Ehrenbourg.”

Website van *der Spiegel* naar aanleiding van een speciaal nummer getiteld ‘Hitlers Krieg’ in februari 2005 (website geraadpleegd op 16/8/2013).

Waarom bevorderen de Duitse autoriteiten de angst voor de Russen?

Ze willen dat de Duitse bevolking tot het einde zal doorvechten tegen de Russen.

Asmogendheden

Bondgenootschap tussen Duitsland, Italië en Japan. Ze werden ook de Axis genoemd. Japan, Duitsland en Italië sluiten een overeenkomst waarin zij beloven elkaar te zullen steunen als de Verenigde Staten een van hen aanvalt.

Atlantikwall

Duitse verdedigingslinie van ruim 2.500 kilometer langs de grens van Noorwegen, Denemarken, Duitsland, Nederland, België en Frankrijk. De Duitsers waren nog het meest beducht op het gevaar van de zee. De geallieerden waren in de lucht zeker niet sterker maar een verrassingsaanval zou zeker vanaf de zee komen. De Duitsers bouwden duizenden bunkers langs de kust van Noorwegen tot aan het uiterste puntje van Zuid-Frankrijk. Op het strand en in de duinen werden landmijnen geplaatst.

Atoombom

Raketten met kernkoppen die enorme schade en tienduizenden doden veroorzaakten op 6 (Hiroshima) en 9 (Nagasaki) augustus 1945. Japan gaf zich hierna onvoorwaardelijk over.

BBC

De BBC zorgde ervoor dat Radio België uit kon zenden en bezet België kon toespreken. Maar ook de BBC zelf was populair, de Belgische radio stond onder controle van de Duitsers, dat vertrouwde men niet. De bijnaam van de BBC was dan ook de Betrouwbare Berichten Centrale.

Bezet

Als een land zelf niets meer over de politiek, het leger, de politie, wetten en de rechtspraak heeft te zeggen spreken we van een land dat bezet is.

Blitzkrieg

Op 1 september 1939 viel het Duitse leger Polen binnen, dat ging volgens de zogenaamde overrompelingstactiek met de inzet van tanks, vliegtuigen, parachutisten en grondtroepen.

Bolsjewisten (Bolsjewieken)

Russische Marxisten naar het idee van Lenin die later de Communistische Partij van de Sovjet-Unie zouden vormen. Veel westerse landen waren net zo fel gekant tegen het Bolsjewisme als het Duitsland van Hitler.

Capitulatie

Overgave van een land aan een vreemde mogendheid. Duitsland tekende op 8 mei de volledige overgave.

Censuur

Toezicht en controle op alles wat wordt uitgebracht zoals films, boeken, brieven en kranten.

D-Day

Op 6 juni 1944 landen geallieerde troepen op de Normandische kust. De 'D' is een militaire aanduiding, onterecht wordt er wel eens 'Decision-Day' van gemaakt.

Denazificatie

Duitse politici en militairen moesten na de oorlog ervan doordrongen worden dat het nazisme kansloos was en zou blijven. Niet in mindere mate gold dit voor het Duitse volk, wat een onmogelijke taak is gebleken hoewel het merendeel van de Duitsers de oorlog, Hitler en een groot Duitsland verwerpt.

Derde Rijk

Hitler riep in 1933 het Derde Rijk uit toen hij de macht kreeg van het Duitse volk. Er wordt ook wel gesproken van het Duizendjarige rijk. Het was de opvolger van de Weimar Republiek.

De term komt uit het boek *Das Dritte Reich* van Arthur Moeller van den Bruck uit 1923. Het eerste rijk was het Heilig Roomse Rijk en het tweede het Duitse Keizerrijk van 1871 tot 1918.

Einsatzgruppen

Concentratiekampen bestonden al langer maar vernietigingskampen nog niet, toen de ovens op volle toeren draaiden hadden elitetroepen al een ware slachting aangericht onder Joden in met name het oosten.

Ook communisten, zigeuners en journalisten moesten het vaak ontgelden. Er waren vier van dit soort moordcommando's die meer dan een miljoen moorden op hun geweten hebben.

Endlösung (Endziel)

De Duitsers wilden zich ontdoen van de Joden. Omdat ze de gehele Joodse populatie wilden uitroeien kan er gesproken worden van een genocide.

Fascisme

Politiek die gericht is op de centrale leiding van een land, het volk is ondergeschikt aan een extreem sterke vorm van nationalisme.

Fall Blau

In 1942 probeerden de Duitsers het Rode leger definitief te verslagen, de Slag om Leningrad verloren de nazi's en luidde de ineenstorting van het Duitse Rijk in.

Fall Gelb

Codenaam van de Duitsers voor het plan om Nederland, België en Luxemburg binnen te vallen en in te lijfen. Nederland viel op 15 mei, België en Luxemburg op 28 mei 1940.

Fall Rot

Na *Fall Gelb* was Frankrijk aan de beurt, de codenaam voor de inval in Frankrijk was *Fall Rot*. Na twintig dagen viel Frankrijk op 25 mei 1940.

Fall Weiss

Dit was het Duitse plan om Polen binnen te vallen en te veroveren. Deze inval in september 1939 was de aanleiding tot de Tweede Wereldoorlog.

Fat Man

Bijnaam van de kernbom die op 9 augustus 1945 door de Verenigde Staten boven de Japanse stad Nagasaki tot ontploffing werd gebracht. De atoombom op Hiroshima werd *Little Boy* genoemd (6 augustus 1945.)

Freya

Naar deze godin van de vruchtbaarheid is het Duitse radarsysteem vernoemd dat in de Tweede Wereldoorlog werd gebruikt

Führer

Hitler liet zich vanaf 1934 aanspreken met *Führer*, wat in het Duits 'leider' betekent.

Geallieerden

Bondgenootschap tussen Engeland, de Verenigde Staten, Canada en de Sovjet-Unie die de voornaamste 'vijanden' van het Duitse regime vormden.

Genocide

Volkerenmoord.

Hakenkruis

Hitler voerde een symboolpolitiek waarbij ook uiterlijk vertoon belangrijk was. Naast de SS tekens en het IJzeren kruis werd ook het hakenkruis ingevoerd als symbool voor het nationaal-socialisme. Zie ook 'Swastika'.

Holocaust

De systematische uitroeiing van het Joodse volk. Hetzelfde als 'Shoah'.

KdF

Kraft Durch Freude (kracht door vreugd) was de beloning aan hen die zich uitmuntend toonden qua inzet voor nazi-Duitsland. De eerste auto die voor het volk werd gebouwd heette eveneens de 'KdF', later werd dit de Volkswagen Kever.

Kriegsmarine

Onderdeel van de Duitse Wehrmacht.

KZ (Konzentrationslager)

Duits voor concentratiekamp

Lager

Duits voor kamp (Konzentrationslager, KZ)

Lebensraum

Toen Hitler in 1933 aan de macht kwam wilde hij meer levensruimte voor iedere Duitser, dat wilde hij bereiken door een groot Duits rijk te stichten. Dit streven kwam bekend te staan onder de term *Grossraumpolitik*.

Luftwaffe

De Duitse luchtmacht. De Duitsers zelf gebruikten het woord echter in veel bredere zin. Als de geallieerden kwamen om een Duitse stad te bombarderen werd er '*Luftwaffe*' geroepen.

In 1935 liet Hitler door Göring de *Wehrmacht* opbouwen, iets wat internationaal moeilijk lag omdat Duitsland als agressor in de Eerste Wereldoorlog zich niet mocht herbewapenen. In vijf jaar tijd stond er een modern oorlogsapparaat waarvan de *Luftwaffe* een zeer belangrijk en gevreesd onderdeel was.

Nacht-und-Nebel-Erlass

Angst aanjagen was een van de middelen die de nazi's gebruikten. Aan het eind van de zomer van 1941 pakten de Duitsers lukraak mensen op die verdacht werden van mogelijke verzetsdaden, maar wat op dat moment (nog) niet bewezen kon worden. Zij werden tewerkgesteld in Duitse kampen maar kwamen nooit terug.

Navajo

De meeste Indianen in Amerika spreken Navajo, deze taal is zo gecompliceerd dat het Amerikaanse leger Navajo Indianen inzette

om gecodeerde berichten over de oorlog met Japan op te stellen. De Japanners hebben de code nimmer kunnen kraken.

Nazi

Duitse afkorting van 'nationaalsocialist', de gedachte dat Duitsers beter waren dan anderen lag ten grondslag aan deze beweging.

Neurenberg

In deze Duitse plaats werden na de oorlog veel processen tegen oorlogsmisdadigers gevoerd.

Neurenberger Wetten

De rassenwetten van Neurenberg waren anti-Joodse wetten uit 1935 om Joden rechten te ontfemen.

NKVD

De Russische geheime Dienst. Voor het eerst deden zij van zich spreken toen 20.000 Poolse militairen, waaronder veel officieren, bij Katyn in Polen door hen werden afgeslacht.

NSKK

Een vrij onbekend onderdeel van de Duitse NSDAP, de politieke beweging van Hitler. In alle bezette gebieden had de NSKK een afdeling.

Propaganda

Tijdens de bezettingsjaren probeerde Hitler het volk voor te houden dat ze maar beter mee konden werken want dan stonden hen mooie dingen te wachten.

Radioboedochappen en filmpjes met vrolijke tafereeltjes en kinderen op schoot bij Duitse soldaten moesten de indruk wekken dat het allemaal wel meeviel met de verschrikkingen. In de persoon van Goebbels had Hitler een verantwoordelijke aangesteld als minister van propaganda.

RAF

De Britse luchtmacht, 'The Royal Air Force'.

Rassenleer

Wetenschappelijk 'bewijs' dat bepaalde mensenrassen minderwaardig zijn. De nazi's gingen ervan uit dat het Germaanse ras verheven was boven andere rassen en dat die dus uigeroeid moesten worden. Deze theorie wordt door zo weinig mensen serieus genomen dat er van 'bewijs' geen sprake is.

Rassenzuivering

Op grond van afkomst een gehele bevolkingsgroep verwijderen uit de samenleving.

SA

De Sturmabteilung werd al in 1921 opgericht om partijbijeenkomsten te beleggen maar later hield ze zich ook bezig met het intimideren van politieke tegenstanders. SA-leden werden ook wel aangeduid als “de bruinhemden”.

Schutzstaffel (SS)

De Duitse beschermingsdienst die direct gelieerd was aan de NSDAP en ingezet werd om angst aan te jagen en Joden op te pakken

Shoah (sjoa)

Dit betekent letterlijk ‘vernietiging’ of ‘ramp’. Het staat voor de vervolging en moord op Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Sippenhaftung

Sippenhaftung is een collectieve bestraffing van doorgaans onschuldige familieleden van een dader. Dat vond niet alleen plaats onder de mensen die slachtoffer van het Duitse regime waren maar ook onder de nazi's zelf.

Swastika

Dit ‘hakenkruis’ stond symbool voor het nazisme. Hitler misbruikte een oud godsdienstig symbool van hindoes en boedhisten. De swastika staat bijvoorbeeld afgebeeld op de voet van Boeddha. Het symbool komt echter ook voor op christelijke grafmonumenten bij Rome en op Griekse en Romeinse mozaïekvloeren.

U-Boot

‘*Unterseeboot*’, onderzeeboot van de Duitsers.

V1 en V2 en V3

De V1, Vergeltungswaffe 1 (vergeldingswapen) was eigenlijk ontworpen als een luchtafweerswapen maar werd al snel ingezet als aanvalswapen. De vliegende bom had een motor die ontstak als de druk rondom de raket een bepaalde waarde had. Op basis van de hoeveelheid kerosine en afstand konden de Duitsers redelijk nauwkeurig de raketten neer laten komen.

De V2 was zijn opvolger en werd geen vliegende bom maar een raket genoemd. De V3 was een kanon dat zware bommen kon afschieten.

V-E-Day

De dag dat Europa officieel bevrijd werd verklaard, 8 mei 1945.

V-J-Day

De dag dat Japan officieel verslagen was door de Amerikanen, 15 augustus 1945.

Vichy-Frankrijk

Deels was Frankrijk bezet gebied, maar in het zuiden was een groot gebied onder controle van maarschalk Pétain die openlijk sympathiseerde met de nazi's. Pétain leidde het land tijdens de Tweede Wereldoorlog. Er werden veel Joden uitgeleverd aan de Duitsers, diverse overheidsinstanties werkten daaraan mee.

Waffen SS

De militaire tak van de SS.

Wannsee-conferentie

Op 20 januari 1942 kwamen nazi's en hoge Duitse ambtenaren bijeen in een villa aan de Duitse *Grosse Wannensee*, niet ver van Berlijn, om te bespreken hoe ze de Joden het snelst konden uitroeien. Besloten werd om vernietigingskampen in te richten met gaskamers en verbrandingsovens.

Weerwolf

In 1944 droeg Hitler Joseph Goebbels op om een groep strijders samen te stellen die aanslagen moesten plegen achter de linies van de geallieerden. De weerwolven werden geen succes omdat velen werden opgepakt en daardoor het moreel onder anderen tot een dieptepunt zank.

Wehrmacht

De complete Duitse defensiemacht: de Landmacht (*Heer*), Luchtmacht (*Luftwaffe*) en Zeemacht (*Kriegsmarine*).

Westwall

Duitse verdedigingslinie van ruim 600 kilometer langs de Nederlandse, Belgische, Luxemburgse en Franse grens. De geallieerden noemde deze de Siegfriedlinie. In de Eerste Wereldoorlog hadden de Duitsers een verdedigingslijn die zo heette.

Bibliografie

Hieronder vindt u een selectie van algemene werken over het interbellum, die de leerlingen kunnen helpen bij het uitdiepen van het thema. Daarbij komen dan nog referenties over onderwerpen die in de tentoonstelling minder aan bod komen.

Woordenboeken

Paul ARON & José GOTOVITCH (dir.),

Dictionnaire de la Seconde Guerre mondiale en Belgique.

Bruxelles: André Versaille, 2008.

Isabelle BOURNIER & Marc POTTIER,

Atlas de la Seconde Guerre mondiale, Bruxelles, Casterman,

2006.

I.C.B. DEAR,

The Oxford Companion to World War II, Oxford-New York

University Press, 2001.

Philippe MASSON (dir.),

Dictionnaire de la Seconde Guerre mondiale (2 vol.). Paris,

Larousse, 1979-1980.

Monografieën

Antony, BEEVOR

The Second World War, London, 2012.

Crete – The Battle and the Resistance, London, 1990.

Stalingrad, London, 1998.

Berlin: The Downfall, 1945, London, 2002.

Chris, BELLAMY

Absolute War, Soviet Russia in the Second World War, London,

2007.

Marnix, BEYEN

Oorlog en verleden. Nationale geschiedenis in België en

Nederland, 1938-1947, 2002.

J. BOURKE,

The Second World War: A people's History, Oxford, 2001.

Christopher BROWNING,

Des hommes ordinaires: le 101e bataillon de réserve de la police

allemande et la Solution finale en Pologne. Paris, Tallandier,

2007.

- Haruko Taya COOK & Theodore F. COOK,
Japan at War, 1993.
- Albert, DE JONGHE
Hitler en het politieke lot van België, 1972.
- Luc DE VOS en Frank, DECAT,
Mei 1940, van Albertkanaal tot Leie, 1990.
- Luc, De Vos,
De bevrijding. Van Normandië tot de Ardennen, 1994.
- Bruno, DE WEVER,
Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde: het VNV, 1933-1945, 1994.
- Adrian, GILBERT,
POW: allied prisoners in Europe, 1939-1945, Londres, John Murray, 2006.
- José GOTOVITCH et Jules GÉRARD-LIBOIS,
L'an 40 : la Belgique occupée, Bruxelles, CRISP, 1971.
- Ian, KERSHAW,
Hitler 1889-1936: Hubris, London, 1998.
Hitler, 1936-1945: Nemesis, London, 2000.
- Hein A.M., KLEMMANN,
'Waarom honger in Europa in de Tweede Wereldoorlog?' in DE KEIZER, Madelon e.a. (red)., *Thuisfront. Oorlog en economie in de twintigste eeuw*, 2003.
- Ruth LEISEROWITZ,
Von Ostpreussen nach Kyritz. Wolfskinder auf dem Weg nach Brandenburg. Postdam, 2003.
- Primo LEVI,
Is dit een mens, Meulenhoff, 2010.
- Alie NOORLAG,
Een leven lang gezwegen. Getuigenissen van voormalige NSB'er en hun familie. Amsterdam: Profiel Uitgeverij.
- *Reflections, IWM Holocaust Exhibition Teachers' Guide*, London, 2000.
- Aline SAX,
Voor Vlaanderen, Volk en Führer. De motivatie en het wereldbeeld van Vlaamse collaborateurs tijdens de Tweede Wereldoorlog. 1940-1945. Antwerpen, Manteau, 2012.

- Bärbel SCHMIDT,
Geschichte und Symbolik der gestreiften KZ-Häftlingskleidung,
Dissertation, Universität Oldenburg, 2000
URL: <http://oops.uni-oldenburg.de/volltexte/2000/440/>
(29/05/2012).
- Peter SCHRIJVERS,
De hel die Europa heet. Amerikaanse frontsoldaten in de Tweede Wereldoorlog. Amsterdam, Manteau, 2003.
- Pieter SERRIEN,
Zo was onze oorlog. Getuigenissen over de Tweede Wereldoorlog in België. Antwerpen: Manteau, 2014, p.163.
Wandelen in Mortsel. Historische wandeling Bombardement 5 april 1943. Mortsel, 2009, p.4.
Elke dag angst. De terreur van de V-bommen in België (1944-1945). Antwerpen, 2016.
- Anneleen SPIESSENS,
“Gekleurd verleden: over geschiedenis, herinnering en mythe.”
In *Témoigner – entre Histoire et Mémoire*, 2011 (consulté en ligne www.auschwitz.be en septembre 2017), p.119.
- Veerle VAN DEN EECKHOUT ,
Twintig Ninoofse vrouwen en de repressie na de Tweede Wereldoorlog. De rol van de getuige en de verdachte in repressieonderzoeken na de Tweede Wereldoorlog, RUG, 2009.
- Jan VELAERS & Herman VAN GOETHEM,
Leopold III, de Koning, het Land, de Oorlog, Lannoo, 1994, p. 329.
- Etienne VERHOEYEN ,
België bezet 1940-1944, Brtn, 1993.

Het pedagogische aanbod van het WHI

GELEIDE BEZOEKEN: aangepast aan elk niveau. Groepen van max. 15 of 25 leerlingen, naargelang het thema : 70 € (week) – 80 € (weekend)

Mogelijke thema's: algemene rondleiding, de middeleeuwen, België in de 19e eeuw, het interbellum, de Eerste Wereldoorlog, de Tweede Wereldoorlog, vliegtuigen, museologie, propaganda, dynastie, internationaal humanitair recht, ...

ANIMATIES: voor een verjaardag of een namiddag met vriendjes. De animatie belicht de collecties op ludieke en interactieve wijze. Groepen van max. 15 kinderen: 85 € (week) – 95 € (weekend)
Mogelijke thema's: Missie Regenboog, Op de vleugels van de wind, Beestig!, Ridder in de middeleeuwen, Pas op! Propaganda.

PEDAGOGISCHE DOSSIERS: dossiers voor de leerkrachten en vragenlijsten voor de leerlingen om een bezoek aan het Koninklijk Legermuseum voor te bereiden, te begeleiden en af te ronden. Gratis te downloaden op onze website www.klm-mra.be, rubriek Uw bezoek/Educatie/Pedagogische dossiers:

- voor het lager onderwijs: De dynastie, Leven en dood in de loopgraven van de Eerste Wereldoorlog, Als stenen konden spreken, De geschiedenis van de luchtvaart, Interbellum, De Tweede Wereldoorlog
- voor het middelbaar: Als stenen konden spreken, Propaganda, Internationaal humanitair recht, Het interbellum, De Tweede Wereldoorlog

SPELBLAADJES: gratis te downloaden op onze webstek, om de permanente collecties en de tijdelijke tentoonstellingen spelenderwijs te verkennen.
Mogelijke thema's: De 19^e eeuw, De Tweede Wereldoorlog, De luchtvaart, Antarctica, #100Masters, Geocaching.

REIZENDE TENTOONSTELLING: Nodig de geschiedenis uit in uw school of gemeente! We beschikken over zes reizende tentoonstellingen over verschillende onderwerpen die u kunt uitlenen. De prijs bevat de verzekering, het transport en het opstellen. Wij komen dan de tentoonstelling van uw keuze opbouwen.

Naargelang de tentoonstelling kunt u ook beroep doen op onze ervaren gidsen. Ze begeleiden op een interactieve manier groepen door de tentoonstelling. Wilt u ook een van de tentoonstellingen in uw school of bij u in de buurt, aarzel dan niet om ons te contacteren!
Thema: Verzet in Europa, Deportatie
Info en reservatie: 02 737 78 23 of herinnering@whi.be

EEN BEZOEK AAN DE SITE BREENDONK

Van september 1940 tot september 1944 verbleven zo'n 3.600 gevangenen in Breendonk. Als gedenkteken is het Fort van Breendonk, een van de best bewaarde kampen in Europa, symbool voor het lijden en de dood van alle slachtoffers van het nazisme.
Info en reserveringen: <http://www.breendonk.be>

EEN BEZOEK AAN DE SITE BASTOGNE BARRACKS

Sinds 2010 is er het Interpretatiecentrum van de Tweede Wereldoorlog in Bastenaken ondergebracht. Het parcours bestaat uit een reeks tentoonstellingsruimten en een aantal plekken die een belangrijke rol speelden in de Slag om de Ardennen, zoals de kelder van Mc Auliff of de eetzaal waar de kerstmaaltijd werd gehouden. U kunt ook een bezoek brengen aan het 'Vehicle Restoration Centre', waar de pantsers van het WHI een nieuw leven beginnen.

Bastogne Barracks, Quartier Slt. Heintz - Rue de la Roche 40 - 6600 Bastenaken

Bezoek op reservatie: 0032(0)61/24 21 24 of bb.whi@skynet.be

Duur: ongeveer 2 uur

<https://www.warheritage.be/fr/sites>

<http://www.bastognebarracks.be/>